

14. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. — К.: «ВИЩА ШКОЛА», 1979. — 231 с.
15. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій: навч. посібник / Л. М. Лобойко. — К.: Істина, 2005. — 456 с.
16. Производство по административным правонарушениям: учебное пособие. — Свердловск, 1986. — 80 с.
17. Шейфер С. А. Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования / С. А. Шейфер. — Тольятти: Волжский университет им. В.И. Татищева, 1997. — 92 с.

Штих О.В. Сущность и содержание доказывания в делах об административном правонарушении. — Статья.

Проанализированы общие вопросы сущности и содержания доказывания в делах об административных правонарушениях. Обращено внимание, что по своей сущности оно выступает формой познания действительности, а содержание его составляет деятельность соответствующих субъектов из собирание, исследование, оценки, использование доказательств. Отмечено, что одним из направлений усовершенствования доказывания в делах об административных правонарушениях есть нормативное включение в эту деятельность современных методов, форм и средств познания.

Ключевые слова: доказывание, деятельность, дела об административном правонарушении.

Shtih O.V. Essence and the maintenance showing in affairs about an administrative offence. — Article.

The general questions of essence and the maintenance showing in affairs about administrative offences are analyzed, the attention is paid that on the essence it acts as the form of knowledge of the validity, and its maintenance makes activity of corresponding subjects from collecting, research, estimations, use of proofs. It is noticed that standard inclusion in this activity of modern methods, forms and knowledge means is one of improvement directions showing in affairs about administrative offences.

Keywords: showing, activity, affairs about an administrative offence.

УДК 349.3

Ширянт А.А.

асп. Інституту держави і права ім. В.М. Корецького
Національної Академії Наук України

СИСТЕМА ГАЛУЗЕВИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню системи принципів галузі права соціального забезпечення. Автором розглянуті питання співвідношення доктринальних принципів галузі та текстуально закріплених принципів права соціального

564

забезпечення. Проаналізована системи доктринальних принципів галузі, які зустрічаються в сучасній науковій літературі, та надане авторське узагальнення, в результаті якого окреслена система сучасних доктринальних принципів галузі права — соціального забезпечення.

Ключові слова: принципи пенсійного забезпечення, доктринальні принципи права соціального забезпечення, текстуально закріплені принципи права соціального забезпечення, система принципів права соціального забезпечення.

Серед правових засобів, які входять до механізму правового регулювання пенсійно-забезпечувальних відносин, центральне місце займають правові норми, які містяться у формах (джерелах) права соціального забезпечення. Ефективність правового регулювання вказаних відносин на пряму залежить від ступеня узгодженості правових норм. При цьому, вказана узгодженість, в свою чергу, обумовлена метою правового регулювання. Загальновідомо, що правове регулювання будь-яких відносин, в тому числі, з пенсійного забезпечення, базується на певних принципах. За загальноприйнятим теоретичним підходом принципи права поділяються на загальні, міжгалузеві, галузеві, принципи відповідних інститутів галузі. У зв'язку із цим, набуває актуальності уточнення системи принципів галузі права соціального забезпечення, частиною яких є система принципів пенсійного забезпечення.

Питання вдосконалення правового регулювання суспільних відносин завжди є актуальним, оскільки, обумовлено їх постійним розвитком. Саме тому проблемі визначення поняття та системи принципів, в тому числі, і галузевих, присвячені праці багатьох учених-правників: М.І. Александрова, С.С. Алексєєва, А.М. Васильєва, Т.З. Гарасиміва, А.М. Єгорова, М.І. Козьобри, А.М. Колудя, В.В. Копейчикова, В.О. Котюка, А.С. Краснодольського, Л.А. Луця, А.В. Малько, Р.З. Лівинця, П.О. Нелбайла, С.П. Погребняка, П.Д. Пилипенка, А.Ю. Пашерстника, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун, Т.І. Фулей, В.І. Нікітінського, О.В. Смірнова, Л.С. Явіч та інших.

Незважаючи на наявність у правовій доктрині наукових розробок, присвячених галузевим принципам права, слід зазначити, що, як правило, у галузевих теоріях відсутні їх єдині загальноприйняті системи. Право соціального забезпечення в цьому сенсі не є виключенням. Враховуючи потребу кодифікації пенсійно-забезпечувального законодавства, актуальним є визначення системи принципів пенсійного забезпечення. При цьому, слід наголосити, що спочатку доцільно визначитися із системою принципів галузі права соціального забезпечення, оскільки, принципи права соціального забезпечення уточнюються та деталізуються в принципах галузевого інституту — пенсійного забезпечення.

У зв'язку із вказаним, метою даного дослідження є визначення системи галузевих принципів права соціального забезпечення. Слід зауважити, що дослідження системи принципів кожного інституту галузі права соціального забезпечення не входить до мети дослідження.

Звертаючись до теми галузевих принципів права, зауважимо про те, що під ними можна розуміти принципи, які містяться в наукових джерелах (док-

565

трипальні) або принципи, які отримали пряме текстуальне закріплення в нормативно-правових актах (текстуальні). Автор підтримує позицію А.А. Демічева про те, що принципи, зміст яких визначається контекстом норм права, формулюються шляхом наукового тлумачення таких норм, саме тому їх слід відносити до доктринальних принципів, а не до текстуальних [1, 244].

Виходячи із потреб практики правозастосування під принципами галузі права доцільно розглядати тільки ті вихідні положення, які прямо закріплені в Конституції та (або) галузевих кодексах (актах, які їх замощують) у вигляді норм-принципів. Слід зазначити, що прямого текстуального закріплення у вигляді норм-принципів галузеві принципи права соціального забезпечення не набули, — їх не містить ані Конституція України, ні будь-який інший закон. Наукова ж література з теорії права соціального забезпечення, відповідно, містить доктринальні галузеві принципи. Вказана відсутність прямого текстуального закріплення галузевих принципів не зменшує значення доктринальних принципів права соціального забезпечення, оскільки, вони виконують такі важливі функції, як інтерпретаційну, ідеологічну та стимулюючу, здійснюють вплив на правозастосовчу діяльність та на подальший розвиток законодавства. Саме тому, автором досліджується система саме доктринальних принципів права соціального забезпечення України.

Визначення самого поняття принципів права соціального забезпечення, яке містить сучасна галузева література, надається із використанням традиційних доктринальних підходів радянської науки. На погляд автора, вдалим доктринальним визначенням поняття принципів права соціального забезпечення є визначення, яке надав А.М. Єгоров у 1984 році. За А.М. Єгоровим, принципи права соціального забезпечення — це об'єктивно обумовлені, загальні нормативно-керівні положення, які визначають основні риси змісту права соціального забезпечення в теперішньому, вказують його загальну спрямованість на майбутнє, визначають його загальний вплив на правозастосовчу діяльність та на законодавство про соціальне забезпечення в широкому сенсі слова [2,55].

Сучасна теорія права соціального забезпечення в основному зберігає методологічний підхід радянської науки до визначення поняття принципів права соціального забезпечення і не містить суттєвих відмінностей від визначень, які наводили радянські вчені. Але слід зазначити, що в сучасній дослідницькій галузевій літературі права Т.З. Гарасимів розуміє під принципами права соціального забезпечення вихідні положення, які відображають сутність суспільних відносин, що складають предмет права соціального забезпечення, а під правовими принципами, на відміну від принципів права, розуміє принципи, які безпосередньо закріплені в нормативних актах, у вигляді загальних положень (норм-принципів) або ж їх зміст впливає з багатьох норм [3,42-43]. У зв'язку із цим, можна констатувати, що галузева теорія зазнала впливу соціологічного праворозуміння, оскільки, наведене визначення чітко розмежує нормативно закріплені принципи та принципи, які складають предмет галузі, тобто є доктринальними. В цілому погоджуючись із сутністю вказаного поділу принципів, треба наголосити, що Т.З. Гарасимів ті принципи, які, зазвичай, в літературі визначаються як принципи права визначає як правові принципи, і навпаки, що є невиправданним та вносить неточність у категоріальний

апарат науки права соціального забезпечення. До того ж слід зазначити, що принципами права галузі (доктринальними принципами) доречно вважати не тільки ті вихідні положення, які характеризують предмет галузі, а й ті положення, які характеризують її метод, про що ще свого часу зазначав О.В. Смирнов[4,31].

Як вже вказувалося, в сучасній галузевій науковій літературі не склалось єдиного підходу щодо визначення системи галузевих принципів. Висновок В.Ш. Шайхатдінова про те, що встановити склад галузевих принципів права соціального забезпечення досить складно, є актуальним і сьогодні [5,80]. Аналізуючи результати сучасних досліджень, присвячених галузевим принципам, слід зазначити, що, зазвичай, науковці формують принципи галузі аналізуючи або складові суспільних відносин з соціального забезпечення, або окремі характеристики таких складових, а саме: (1) коло осіб, яким надається соціальне забезпечення; (2) види та форми соціального забезпечення; (3) суб'єкти, за чий рахунок формуються цільові фонди; (4) розміри соціального забезпечення та їх співвідношення із соціальними стандартами та з рівнем життя; (5) суб'єкти, які здійснюють організацію та управління соціальним забезпеченням; (6) єдність та диференціацію, яка має місце в процесі соціального забезпечення; (7) юридичні факти, які є підставою для надання соціального забезпечення (8) наявність гарантій соціального забезпечення, які надає держава. Додатково в літературі іноді виокремлюються такі принципи, як адресність соціального забезпечення [6,15], [7,22-24], [8,100-111], [9,71], стимулювання праці інвалідів [2,65], [10,54-55], охорона і захист права на соціальне забезпечення [2,65], [20,15].

З метою визначення системи доктринальних галузевих принципів звернемося до характеристики її складових. Характеризуючи коло осіб соціального забезпечення, майже всі дослідники формують принцип — «всезагальність соціального забезпечення», а також доповнюють його такою ознакою як «доступність» [11,59], [3,42-43], [12,25] [13,59], [8,100-111], [14,22-25], [9,71], [15,86-98], [16,39], [7,22-24], [17,50] [18,18-19], [19,19-21]. Окремі вчені формують вказаний принцип як розповсюдження соціального забезпечення на всіх громадян [10,54-55], [2,65]. На погляд автора, в цьому випадку відбувається не виправдане звуження кола забезпечуваних осіб, оскільки, до змісту поняття «громадяни» не включаються іноземці та особи без громадянства. З метою розкриття змісту вищевказаного принципу за основу доречно взяти визначення, яке надає С.М. Сипчук, який визначає всезагальність соціального забезпечення як поширення права соціального забезпечення на всіх громадян незалежно від громадянства, форми та виду суспільно-корисної діяльності [6,15]. Зауваженням щодо вищевказаного формулювання є вказівка на необхідність заміни у визначенні слів «всіх громадян» на «всіх осіб» з метою включення до кола осіб, які підлягають забезпеченню, не тільки громадян, але й осіб без громадянства.

Наступною складовою явища соціального забезпечення, яка є предметом наукового аналізу дослідників, є види та форми соціального забезпечення. Як правило, дослідники обмежуються тільки такою характеристикою форм та видів, як їх багатоманітність [12,25], [13,59], [10,54-55], [20,15], [14,22-25], [9,71], [15,86-98], [2,65], [16,39], [18,18-19], [19,19-21]. Закономірно, що до низки прин-

цінів права соціального забезпечення включають і засади формування цільових фондів із висівкою на те, за чий рахунок такі фонди утворюються. Формулювання вищевказаного принципу в літературі здійснюється по-різному: від загальної вказівки на те, що соціальне забезпечення здійснюється за рахунок суспільства [10,54-55], [2,65], до уточнення того, що воно здійснюється за рахунок і державних і суспільних коштів [12,25]. При цьому, миститься подальше уточнення способу формування цих фондів: виокремлюються або тільки страхові засади їх формування [20,15], або страхові та(або) бюджетні [15,86-98], [9,71], [20,491-492].

Характеристикою соціального забезпечення, яка отримала свій вираз у доктринальних принципах, є розміри соціального забезпечення з точки зору їх відповідності або мінімальним соціальним стандартам: прожитковому мінімуму [20,15], [15,86-98], [3,42-43], [19,49-21], міжнародним стандартам соціального захисту [11,59], або рівню забезпечення (який постійно підвищується) [13,59], або основним матеріальним і духовним потребам громадян [10,54-55], [2,55], [7,22-24], або належному рівню життя [17,50]. Більш загальними є формулювання вказаного принципу як забезпечення в розмірах, які відповідають рівню задоволення потреб громадян на даному етапі розвитку суспільства [12,25], забезпечують гідний рівень життя [11,59], відповідають тому рівню економіки, який склався в конкретній країні [16,39].

Наступна низка формулювань доктринальних принципів присвячена суб'єктам, які здійснюють організацію та управління процесом соціального забезпечення. Деякі дослідники формулюють вказаний принцип як участь самих трудящих в управлінні соціальним забезпеченням без конкретизації ступеню такої участі [13,59], [10,54-55], [2,65], [20,491-492]. Інші вказують, що така участь трудящих є опосередкованою (через органи державного управління та громадські організації) [12,25], [14,22-25], [15,86-98]. Іноді в літературі в якості вказаного суб'єкта виокремлюється тільки органи державного управління [20,15].

Серед принципів права соціального забезпечення визначається принцип гарантованості права на соціальне забезпечення, при цьому забезпечувальним суб'єктом такої гарантії визначається держава [6,15], [14,22-25], [15,86-98], [3,42-43], [7,22-24], [17,50], [20,491-492].

Узагальнюючи вищевказане, автор прийшов до висновку, що система галузевих доктринальних принципів права соціального забезпечення складається з таких принципів: (1) принцип всезагальності соціального забезпечення, змістом якого є забезпечення всіх осіб, незалежно від громадянства, форми та виду їх суспільно-корисної діяльності (характеризує коло осіб, які підлягають соціальному забезпеченню); (2) принцип багатоманітності видів та форм соціального забезпечення; (3) принцип участі в формуванні цільових фондів соціального забезпечення працівників, держави та роботодавців (характеризує формування фондів забезпечення на засадах: страхування та (або) асигнувань із державного, місцевого бюджету (характеризує спосіб створення джерел соціального забезпечення); (4) принцип відповідності розмірів соціального забезпечення мінімальним соціальним стандартам (характеризує розміри соціального забезпечення та їх співвідношення із соціальними стандартами та рівнем життя); (5) принцип організації соціального забезпечення через державні ор-

гани управління або приватні структури (характеризує суб'єктів, які здійснюють діяльність по організації надання соціального забезпечення); (7) єдність та диференціація, яка має місце в процесі соціального забезпечення; (8) принцип обумовленості соціального забезпечення соціальними ризиками (характеризує юридичні факти соціально-забезпечувальних правовідносин); (9) принцип гарантованості соціального забезпечення державою (характеризує міру втручання держави в регулювання відносин із соціального забезпечення).

Як вже зазначалося, ефективність правового регулювання пенсійно-забезпечувальних відносин, які є частиною соціально-забезпечувальних відносин, залежить від чіткого розуміння мети такого регулювання. У зв'язку із цим, система принципів права соціального забезпечення тільки в тому разі буде узгодженою, коли на законодавчому рівні буде чітко визначена мета їх регулювання.

Нагадаємо, що система — це сукупність елементів, які знаходяться у взаємодії для досягнення спільної мети. При цьому, саме мета носить системоутворюючий характер, оскільки, є фактором, який зближує елементи, інтегрує їх в систему [21,23,24]. Мету можна розглядати в статичному аспекті: як кінцевий, бажаний результат певної діяльності, або в динамічному: як функцію, яка характеризує напрям вільної діяльності. У зв'язку з цим, можна стверджувати, що мета соціального забезпечення досягається через здійснення його функцій. Якщо визначати мету правового регулювання відносин із соціального забезпечення через їх функцію, плідною є думка С.М. Прилипка про те, що найважливішою функцією системи соціального забезпечення є забезпечення прийнятної рівня життя населення. У зв'язку із цим актуальною є пропозиція С.М. Прилипка щодо необхідності внесення змін до ст. 46 Конституції України, а саме: термін «право на соціальний захист» замінити на більш широкий та місткий — «право на соціальне забезпечення» [22,13], оскільки, вказане є виправданим з точки зору цільової обумовленості соціально-забезпечувальних відносин.

Отже, з метою підвищення ефективності правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин, частиною яких є відносини із соціального забезпечення, доречно систему принципів права соціального забезпечення закріпити в основному галузевому акті (законі) у вигляді відповідних норм. При цьому потрібно врахувати те, що така система принципів повинна узгоджуватися спільною метою правового регулювання відносин із соціального забезпечення, якою є забезпечення добробуту населення.

Література

1. Демичев А.А. К вопросу о понятии принципа права в теории государства и права и отраслевых юридических науках. Принципы права: материалы всероссийской научно-теоретической конференции: Санкт-Петербург, 30 ноября 2006 года./сост.С.В. Волкова, Н.И. Мальшева; под общ.ред. Д.И. Луковской. — СПб.: издательство Санкт-Петербургского университета. — 2007. — 483 с.
2. Егоров А.М. Основные принципы советского права социального обеспечения. — М.: из-во МГУ. — 1984. — 80 с.
3. Гарасимів Т.З. Принципи права соціального забезпечення України. — Дрогобич: видавничка фірма «Відродження». — 2002. — 128 с.

4. Смирнов О.В. Основне принципы советского трудового права М.: «Юридическая литература». — 1977. — 214 с.
5. Шайхатдинов В.Ш. Теоретические проблемы советского права социального обеспечения. Свердловськ: Урал. ун-т, 1986. — 230 с.
6. Право социального забезпечення України: навч. посіб./за ред. С.М. Снічук. — К.: Знання. — 2003. — 306 с.
7. Ершов В.А. Право социального обеспечения: учеб. пособие/В.А. Ершов, И.А. Толмачева. — М.: ГроссМедиа: РОСБУХ, 2009. — 312 с.
8. Право социального обеспечения: учебник/под ред. М.В. Филипповой. — М.: Юристъ. — 2006. — 446 с.
9. Галаганов В.П. Право социального обеспечения: учебник для студ. сред. проф. учеб. заведений / В.П. Галаганов. — 4-е изд., испр. — М.: Издательский центр «Академия». — 2009. — 416 с.
10. Советское право социального обеспечения. /под ред. А.Д. Зайкина. — М.: изд-во Моск. ун-та. — 1982. — 264 с.
11. Право социального забезпечення: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. заклад./П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Снічук та ін. /за ред. П.Д. Пилипенка. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре». — 2006. — 496 с.
12. Советское право социального обеспечения: учеб. пособие/под ред. П.М. Маргинева. — М.: Юридлит. — 1989. — 400 с.
13. Иванова Р.И., Тарасова В.А. Предмет и метод советского права социального обеспечения. — М.: изд-во Московского университета. — 1983. — 168 с.
14. Цветков С.Б. Право социального обеспечения: учеб. пособие / С.Б. Цветков. — Волгоград: ВА МВД России. — 2009. — 200 с.
15. Право социального обеспечения России: учеб./М.О. Буянова, К.Н. Гусов (и др.); отв. ред. К.Н. Гусов. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Проспект. — 2009. — 640 с.
16. Сулейманова Г.В. Право социального обеспечения: учебник для вузов/Г.В. Сулейманова. — 3-е изд. перераб. и доп. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К». — 2009. — 448 с.
17. Манчульская Е.Е., Добромислов К.В. Право социального обеспечения. Учебное пособие Практикум 2-е изд. переработанное и дополненное — М.: Книжный мир. — 2009. — 419 с.
18. Удалова А.В. Право социального обеспечения: учеб. пособие/А.В. Удалова. — 3-е изд., стер. — М.: Омега-Л. — 2008. — 190 с.
19. Беспарточная Н.В., Машкин В.А., А.В. Машкин. Право социального обеспечения: учеб. пособие / Н.В. Беспарточная, В.А. Машкин, А.В. Машкин. — Курск. — 2008. — 202 с.
20. Ярошенко Г.С. Право социального обеспечения: навч. посіб. — К.: КНЕУ. — 2005. — 232 с.
20. Лушников М.В., А.М. Лушников. Курс права социального обеспечения. Второе издание, дополненное, М.: ЮСТИЦИНФОРМ. — 2009. — 656 с.
21. Маца К.О. Системы неорганические, органические, социальные: свойства и принципы организации. — К.: Издательство географического факультета «Обрій». — 2008. — 196 с.

22. Прилишко С.М. Предмет права социального обеспечения: ... автореф. дис. доктора юр. наук: 12.00.05/Прилишко Сергій Миколайович. — Х. — 2007. — 13 с.

Ширант Алла Анатольевна. Система отраслевых принципов права социального обеспечения. — Статья

В статье проанализированы системы доктринальных принципов отрасли, которые встречаются в современной научной литературе. В результате чего предложено их обобщение в виде системы современных доктринальных принципов отрасли права социального обеспечения.

Ключевые слова: принципы пенсионного обеспечения, доктринальные принципы права социального обеспечения, текстуально закрепленные принципы права социального обеспечения, система принципов права социального обеспечения.

Shyrant Alla Anatolevna. A system of principles of social welfare law. — Article.

The article entitled «A system of principles of social welfare law» and deals with the doctrinal interpretation of branch law principles. The author presents his own approach to this problem.

Key words: principles, doctrinal of social welfare law, written principles of social welfare law, system of principles of social welfare law.

УДК 349.22

Юшко А.М.
канд. юрид. наук, доцент кафедры
трудового права НЮАУ ім. Я. Мудрого

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВАХ, В УСТАНОВАХ, ОРГАНІЗАЦІЯХ

У статті досліджуються проблемні питання здійснення перерозподілу працівників між структурними підрозділами одного підприємства, визначаються форми такого перерозподілу, а також на основі зроблених висновків даються пропозиції щодо удосконалення правоспостережної практики.

Ключові слова: структурний підрозділ підприємства, відокремлений підрозділ підприємства, місце роботи, робоче місце, переміщення, переведення на іншу роботу.

Виникнення в Україні нових форм господарювання, а значить і нових роботодавців як суб'єктів трудових правовідносин, ще раз підтвердило соціальну цінність та актуальність проблеми захисту трудових прав громадян, заборони примусової праці і гарантованості умов праці, визначених трудовим договором.